

Posudek dipl. práce T. Matějčkové *Der Geist in der Phänomenologie des Geistes: Antigone und Rameaus Neffe im dialektischen Widerstreit*

T. Matějčková již svou bakalářskou prací vzbudila největší očekávání. Toto očekávání splnila v předkládané práci nejvyšší měrou. Práce se zabývá dvěma silnými literárními motivy Hegelovy fenomenologie - Hegelovou interpretací Sofoklovky Antigony a ústřední postavy z Diderotova Synovce Rameauova. V interpretaci obou těchto částí vychází autorka z obsáhlé filosofické, ale i literárněvědné literatury, kterou zároveň inuktivně probírá a hodnotí. Především je však nutno ocenit, že v první části se zabývá nejen Hegelem, ale i dobovým německým chápáním antické tragédie, jak ji vyjadřuje Hegelův druh z mládí F. Hölderlin, autor tragédie Smrt Empedoklova. Toto srovnání je tím oprávněnější, že Matějčková ukazuje na Hegelových teologických mládežnických rukopisech neobyčejnou blízkost obou autorů. Ta záleží v jejich odklonu od křesťanství jako náboženství transcendence, které podle nich zavinilo, že svět ztratil svou božskou dimenzi. Křesťanství je v rozporu s hen kai pan, které se stalo heslem doby. Sjednocení s všejednotou je u Hölderlina pojato jako sjednocení s božskou přírodou, u Hegela je všejednota vyjádřena v pojmu ducha. Zejména na rozdíl Empedoklova zániku beze stopy v Etně a základního konfliktu Antigony, který se rozvíjí kolem pohřbení Oteoklova těla, - konfliktu, který podle Hegela otřásá antickou Sittlichkeit -, lze ukázat výsledný rozdíl obou myslitelů ^{ve vztahu} k antice.

Na základě ~~obsáhlé~~ obsáhlé filosofické i literárněvědné literatury podává autorka velmi jemně a propracovaně charakter jednájících osob. Na pořad přichází nejen Antigona, ale i její sestra Isméné, která proti antigonině naprosté poplatnosti zákonu představuje frónésis. Je ukázáno, že Antigona splňuje Hegelův pojem charakteru; antický člověk není s to klást autonomně hodnoty, člověk před ~~tragi~~ tragédií zpodobenou Antigonou není ani schopen vyjít z rozhodnutí pro ten či onen zákon, může však ztělesňovat charakter. Antigona je ryzí charakter. Ačkoli převažuje přirozeně zřetel k interpretacím Antigony, není zanedbán ani Kreón/Kreón, který je předmětem mnoha rozdílných interpretací u různých autorů podle toho, která fazeta jeho charakteru

nebo antické obce je postavena do popředí. Ke slovu přichází též literatura, která vytýká Hegelovi, že nerespektuje mravní nadřazenost Antigony nad Kreonem. Tragédie je rozebrána vyčerpávajícím způsobem. Autorka pokračuje ještě v kritickém posouzení článků a prací kritizujících Hegelův údajný antifeminismus a práci o "Hegelově pojetí války".

Hegelova interpretace Sofoklovy Antigony představuje podle autorky základní konflikt antické mravnosti a vyústění ~~tragedie~~ tragédie její konec. To považují za přehnané; duch se vyvíjí dále v právním stavu, jak autorka v druhé části autorka ukazuje. Nicméně konflikt Antigony je jistě jeden ze základních milníků tohoto rozkladu a au

torčino pojetí je velmi sugestivní. Za poněkud přehnanou bych považoval i tezi, že haitická tragédie představuje mravní svět předtím, než byl podroben rozvažování. Rostupující rozvažování je podle mne jen jedním z faktorů, které jsou odpovědné za zánik antického světa. Autorka ovšem svou tezí míří k tomu, že dílem rozvažování je kontrapozice tohoto a onoho světa, jak se s ním setkáváme v nešťastném vědomí. Kontrapozice tohoto a onoho světa je však poplatná rabskému vztahu k pánovi, ~~jež~~ ^{jehož} sírab promítá na nebesa. Zde je namístě úvaha o koherenci oddílů "Hegelovy fenomenologie".

Autorka ukazuje nemožnost volby u protagonistů tragédie, ale nezdůrazňuje pozitivní přechod od rozhodnosti pro ten či onen zákon k rozhodování, který zároveň znamená překročení nevědomé dimenze jednání. Vědomí tím postoupí na vyšší úroveň svého utváření. Z tohoto hlediska je třeba číst i Hegelovo vyjádření o "činu". Činem se láme jednání z ponořenosti do zákonu v jednání uvědomělé. Proto není zcela správné říci, že Hegel odmítá názor, že čina předchází mentální intence. To platí pouze pro hrdiny tragédie, u pozdějšího člověka předchází mentální intence činu.

Druhá část práce, která má svým tématem vzdělání jako odcizení a která opět rozvádá literární inspiraci, tentokrát 3

Z Diderotova Synovce a Rousseauova, začíná výtečným srovnáním pojetí vzdělání v Diderotově románu a pojetím vzdělání u Hegela - jde o rozdíl, který interpretům zaujatým Hegelovými citáty uniká. Je však otázka, zda autorka vzdělání, které je podle ní pokračováním "vzdělávání", jímž projde rab smrtí, nepojímá jednostranně z tohoto hlediska. Autorka netematizuje motivy, které svědčí o tom, že jde o vývoj jedince ve vznikající absolutní monarchii - službu a radu, ochotu k oběti vlastního života spojenou s tím, že obětující ~~se~~ přitom není ochoten se vzdát panství nad vlastní doménou, a s tím související nadřazenost "lichocení" nad službou a radou /ale zároveň autorka výtečně analyzuje, že jde ještě o předmětné pojetí smrti - chybí mi při tom historická konkretizace/, rozdíl ušlechtilého a podlého vědomí, který se odehrává ve vědomí vazala. Konceptci vzdělání jako odcizení sebe sama chápe autorka jako pokračování vzdělávání ní raba, jímž rab prochází po otřesu smrtelnou úzkostí.

Výtečně je zachycena uloha řeči jako výrazu individuality a zároveň obecnosti a otevřenosti k druhým i jako mocenského prostředku. "a druhé straně si ale myslím, že není správně říci, že "skrze řeč vzestupuje rab k pánovi", nebo že "monarcha je výtvor řeči raba" - o rabovi zde není řeč, jde o vazala jako představitele ještě partikulárně zakotveného vědomí, který vystupuje z partikularity. Stejně je nesprávné mluvit o tom, že "pán vystupuje na trůn světa, aniž by mu nějaká moc mohla klást odpor" - na trůn svět přece vystupuje absolutní svoboda připravená pojetím světa jako užitečnosti. Zdá se mi také, že není adekvátně zachycena funkce dvou proudů předrevoluční epochy - , že u víry není dostatečně zdůrazněno, že jde o osvícenskou víru, která promítá společenskou strukturu s její hierarchií na nebesa, zatím řeč rozervanosti podvrací společenský řád. Za velmi přínosnou považují autorčinu snahu sjednotit rozboj "zvráceného" světa vědy s kritikou náboženské transcendence v oddíle "nešťastné vědomí", příp. ~~xx~~ v charakteristice "útěku" ze světa v osvícenské víře. Autorka ~~xx~~ zde ukazuje jednotné působení rozvažování.

4

Je to součástí jejího úsilí ukázat motvo odmytologizování jako jeden z
z ús středních motivů Fenomenologie.

Ve srovnání s tím, jak pronikavě dovede autorka interpretovat jednotlivé
motivy, zdají se být námitky spíše okrajové. Nicméně pro úplnost upozorňuji
ještě na to, že není správné mluvit o "rozkazu" jako řeči vzdělávání - roz-
kat je řečí státní moci v naticce. Heslo "buďte rozumni" je spíše výzva k
emancipaci než výzva k vystoupení z religiozity. Výraz o "nezaměstnaném
rab ovi" v údobí teroru je matoucí, budí zcela jiné představy, než má au-
torka na mysli, to, že člověk v revolučním období nepracuje, je důsledek
rozkladu společenské organizace a dělby práce. Rovněž to, že smrt nabyla zce-
la banální podobu, není způsobeno vystoupením z rituálu, nýbrž především tím,
že člověku není umožněno pracovat a tím se podílet na vytváření společenské
substance.

Přes tyto hypotetické námitky považuji práci za mimořádnou a dopo-
ručuji ji k obhajobě. Mám ještě formální námitku- autorčiny odkazy na "egelo-
vu Fenomenologii se obtížně identifikují, protože autorka nepracuje ani s
vydáním původní „enomenologie v Gesammelte Schriften ani s jejím separátním
vydáním z r. 1999.

Milan Sobotka